

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek senátu ze dne 12. května 2022 ve věci č. 49281/15 – *Dragan Kovačević proti Chorvatsku*

Senát první sekce Soudu rozhodl pěti hlasy proti dvěma, že odmítnutí ústavního soudu přiznat stěžovateli náhradu nákladů v řízení o ústavní stížnosti za situace, kdy zrušil rozsudek o omezení svéprávnosti mentálně postiženého stěžovatele pobírajícího nízký invalidní důchod, představovalo omezení jeho práva na přístup k soudu dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Omezení sledovalo legitimní cíl, avšak s ohledem na konkrétní okolnosti případu nebylo přiměřené.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatel pobíral invalidní důchod ve výši 164 eur měsíčně. Soud ho v roce 2013 zbavil svéprávnosti z důvodu mentálního postižení. Následně stěžovatel podal ústavní stížnost, ve které se domáhal zrušení rozsudku a náhrady nákladů svého právního zastoupení v řízení před ústavním soudem ve výši 815 eur. Ústavní soud konstatoval porušení práva stěžovatele na respektování jeho soukromého života a rozsudek o zbavení svéprávnosti zrušil. Návrh na náhradu nákladů zamítl s odkazem na § 23 zákona o ústavním soudu, dle kterého každý účastník řízení před ústavním soudem nese vlastní náklady, pokud ústavní soud nerozhodne jinak. V obnoveném řízení byla žádost sociálních orgánů o zbavení stěžovatele svéprávnosti soudem zamítnuta. Soud uvedl, že stěžovatel o náhradu nákladů řízení nepožádal, tudíž každý účastník ponese své vlastní náklady řízení.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ODST. 1 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že bylo porušeno jeho právo na přístup k soudu ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy, jelikož ústavní soud vyhověl jeho ústavní stížnosti, avšak nepřiznal mu náklady na právní zastoupení.

a) K přijatelnosti

Vláda namítala, že stěžovatel nevyčerpal vnitrostátní prostředky nápravy, jelikož ve své ústavní stížnosti nezdůvodnil ani nedoložil vzniklé náklady řízení. V Chorvatsku není podání ústavní stížnosti zpoplatněno a nevyžaduje se právní zastoupení, proto právní úprava stanoví, že každý účastník si nese své náklady řízení, pokud ústavní soud nerozhodne jinak. Přiznání náhrady je tak výjimkou, která musí být odůvodněna stěžovateli. Stěžovatel se navíc mohl domáhat náhrady nákladů před ústavním soudem v obnoveném řízení, což neučinil. Dle Soudu je požadavek na právní zastoupení před ústavním soudem opodstatněný vzhledem ke složitosti právních otázek, které tento soud řeší (*Bibić proti Chorvatsku*, č. 1620/10, rozhodnutí ze dne 28. ledna 2014, § 31) a viz také vlastní pokyn ústavního soudu doporučující najmout si advokáta. To platí tím spíše v projednávané věci, kdy je stěžovatelem zranitelná osoba trpící mentálním postižením, která k účinné ochraně svých práv potřebuje advokáta (viz článek 13 Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením). Soud dále poznamenal, že ústavní soud nezamítl návrh stěžovatele jako neopodstatněný z důvodu nedostatku odůvodnění nebo nepředložení příslušných podkladů. Věc *Bibić proti Chorvatsku* (cit. výše) byla prohlášena za nepřijatelnou, jelikož stěžovatelka požadovala náhradu nákladů řízení před ústavním soudem nikoli v řízení před ústavním soudem, ale až v obnoveném řízení. I kdyby se od té doby judikatura vyvinula, jak tvrdila vláda, a bylo by možné náhradu požadovat i v obnoveném řízení, byl by stěžovatel v situaci, kdy by se mohl domáhat náhrady svých nákladů buď u ústavního soudu nebo v obnoveném řízení a stačilo by využít jeden z těchto potenciálně účinných opravných prostředků (*Zustović proti Chorvatsku*, č. 27903/15, rozsudek ze dne 22. dubna 2021, §77), což učinil. Konečně je dle Soudu

nepravděpodobné, že by civilní soudy stěžovateli přiznaly náklady za podání ústavní stížnosti poté, co ústavní soud takový nárok odmítl. Námitka vlády byla z uvedených důvodů zamítnuta.

b) K odůvodnění

1. Zda došlo k omezení práva na stěžovatele na přístup k soudu

Soud uvedl, že stěžovatel měl možnost předložit svoji věc ústavnímu soudu, což učinil. Ústavní soud napadený rozsudek zrušil, avšak odmítl přiznat náhradu nákladů spojených s podáním ústavní stížnosti. Pravidlo uvedené v § 23 zákona o ústavním soudu není samo o sobě neslučitelné s čl. 6 odst. 1 Úmluvy; úkolem Soudu bylo posoudit, zda jeho dopad na stěžovatele měl důsledky, které jsou v souladu s Úmluvou (*Zubac proti Chorvatsku*, č. 40160/12, rozsudek velkého senátu ze dne 5. dubna 2018, § 81). Výše nákladů posuzovaná s ohledem na konkrétní okolnosti případu je přitom podstatným faktorem při rozhodování, zda byl zaručen přístup k soudu. Uložení značné finanční zátěže po skončení řízení může představovat omezení tohoto práva (*Stankov proti Bulharsku*, č. 68490/01, rozsudek ze dne 12. července 2007, § 52). Ve sporech proti státu vyplývajících z rozhodnutí jeho orgánů při výkonu veřejné moci může následné odmítnutí náhrady vlastních nákladů úspěšných stěžovatelů rovněž představovat omezení jejich přístupu k soudu (*Zustović proti Chorvatsku*, cit. výše, § 99). Stěžovatel vedl takový spor. Náklady na vypracování ústavní stížnosti činily 815 EUR, což bylo více než průměrný plat v Chorvatsku v té době, a představovaly tak značnou finanční zátěž i pro průměrného občana, natož pro stěžovatele, jehož měsíční příjem činil 164 EUR na invalidních dávkách. Odmítnutí ústavního soudu přiznat mu náhradu nákladů za podanou ústavní stížnost tak představovalo omezení jeho práva na přístup k soudu.

2. Zda omezení sledovalo legitimní cíl

Soud uvedl, že stěžovatelé podávající ústavní stížnost se nevystavují riziku, že v případě neúspěchu budou muset nést nejen své vlastní náklady, ale rovněž náklady protistrany. S ohledem na absenci uvedeného rizika a absenci povinnosti platit soudní poplatky, což by mohlo mít za následek přetížení ústavního soudu, Soud aproboval argument vlády, že cílem § 23 zákona o ústavním soudu bylo zajistit hladké fungování ústavního soudu a chránit rozpočet. Ostatně snížení státních výdajů představuje dle judikatury Soudu legitimní cíl pro omezení náhrady nákladů řízení (*Černius a Rinkevičius proti Litvě*, č. 73579/17 a 14620/18, rozsudek ze dne 18. února 2020, § 65–74). Současně, i když § 23 zákona o ústavním soudu stanoví, že každý účastník řízení před ústavním soudem nese své vlastní náklady, má ústavní soud možnost rozhodnout jinak a přizpůsobit tak své rozhodnutí okolnostem každého případu.

3. Zda bylo omezení přiměřené

Dle Soudu mělo řízení pro stěžovatele existenční význam, neboť napadený rozsudek jej zbavil svéprávnosti. Zastoupení advokátem v řízení před ústavním soudem je s ohledem na složitost řešených otázek potřebné, tím spíše pro stěžovatele, který je zranitelnou osobou s mentálním postižením (*Bibić proti Chorvatsku*, cit. výše, § 31). Náklady, které stěžovatel musel zaplatit, představovaly značnou finanční zátěž pro běžného občana, natož pro stěžovatele jako pro osobu s nízkými příjmy. Vláda namítala, že stěžovatel ústavní soud na svůj nízký příjem neupozornil, avšak Soud uvedl, že jeho měsíční příjem byl uveden v rozhodnutí soudu prvního stupně, které bylo přiloženo k ústavní stížnosti (a contrario, *Liga Portuguesa de Futebol Profissional proti Portugalsku*, č. 4687/11, rozsudek ze dne 17. května 2016, § 81, kde nic nenaznačovalo finanční zranitelnost stěžovatele). Vnitrostátní právo současně neumožňovalo získat právní pomoc pro řízení před ústavním soudem, což je i tak právo a nikoli povinnost, která by měla bránit zastupování advokátem (*Černius a Rinkevičius proti Litvě*, cit. výše, § 70). Dále, v projednávané věci by se nestalo, že by náklady řízení hradil sociální orgán v případě, že by byla náhrada stěžovateli přirčena. Nehrozilo tak, že by přiznání náhrady mělo odrazující účinek na sociální úřad při výkonu jeho povinností. Konečně, podle názoru Soudu okolnosti případu vyžadovaly, aby bylo rozhodnutí ústavního soudu o nákladech řízení odůvodněno, a nikoli aby byla pouze citována formulace uvedená v § 23 zákona o ústavním soudu.

Soud dospěl k závěru, že za konkrétních okolností dané věci nebylo omezení práva stěžovatele na přístup k soudu ospravedlněno sledovanými legitimními cíli. Došlo tak k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

III. Oddělená stanoviska

Soudci Wojtyczek a Sabata ve svém společném nesouhlasném stanovisku vyjádřili pochybnosti o paušálním přístupu k pravidlům ohledně právní pomoci a zastupování advokáty. Z judikatury Soudu nadto nevyplývá povinnost ústavního soudu rozhodovat o nákladech právního zastoupení.